

עמותת תורה אחרי צבא

לשילוב תורה בחיי המעשה

בבא קמא סוגיה יח (דף ט ע"א): האחים שחלקו

הקדמה קצרה: סוגייתנו עוסקת באחים שחלקו את ירושת אביהם, ובא בעל חוב של אביהם (המחזיק בשטר חוב עם שעבוד קרקעות) ופנה לאחד האחים וממנו גבה את כל חוב אביהם. ישנה מחלוקת בין רב לשמואל האם יכול האח ששילם את כל החוב לטבוע מהאח השני את חצי החוב.

בבא קמא ט ע"א

האחים שחלקו ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן: רב אמר בטלה מחלוקת ושמואל אמר ויתר... רב אמר בטלה מחלוקת קסבר האחים שחלקו כיורשים הו ושמואל אמר ויתר קסבר האחים שחלקו לקוחות וכלוקח שלא באחריות דמי...

רש"י שם

ובא ב"ח ונטל חלק האחד - דמשלם לו האחר חצי חלקו או קרקע או מסלק ליה בזוזי...

בטלה מחלוקת - אותה חלוקה בטילה וחוזרים וחולקים בשוה החלק הנשאר.

ויתר - אבד.

כיורשים דמו - ועל שניהם לפרוע הלכך מחצית חלקו יחזיר לו.

א. נשאלת השאלה האם יכול כל אח לעמוד על שלו ולתת לבעל חוב רק את החלק היחסי שלו. נע"ן בגמרא בב"ב קכד ע"א ד"ה "יצא עליהן שטר חוב וכו'":

בבא בתרא דף קכד עמוד א

דתניא: אין בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן. רבי אומר, אומר אני בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן, אבל לא בשבח שהשביחו יתומים לאחר מיתת אביהן. ירשו שטר חוב - בכור נוטל פי שנים, יצא עליהן שטר חוב - בכור נותן פי שנים, ואם אמר איני נותן ואיני נוטל, רשאי.

1) איך נלמד ממאמרו של שפ"ח לא יכול לטבות רק מאח אחד.

ב. ננסה להבין את טענת האח השני שלא רוצה לשלם, מתוך דין של "פורע חוב של חבירו שלא מדעתו". נע"ן בדברי הרמב"ם הלכות מלוה ולוה פכ"ו הלכה ו:

רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק כו הלכה ו

ערב שקידם ונתן לבעל חוב את חובו הרי זה חוזר וגובה מן הלוח כל מה שפרע על ידו, אף על פי שהיתה מלוה על פה או בלא עדים כלל. במה דברים אמורים? כשאמר לו הלוח בעת שנעשה לו ערב "ערבני ושלם", אבל אם עמד ברשות עצמו ונעשה לו ערב או קבלן או שאמר לו הלוח "ערבני" ולא הרשהו שיתן ויפרע החוב, אין הלוח חייב לשלם לו כלום. וכן הפורע שטר חובו של חבירו שלא מדעתו, אפילו היה החוב על המשכון, אין הלוח חייב כלום, ונוטל משכונו בחנם, והרי אבד זה הנותן את מעותיו, שמא היה הלוח מפיס את המלוה ומוחל לו...

2) מה הדין של פורע חוב של חבירו לא מדעתו?

עמותת תורה אחרי צבא

לשילוב תורה בחיי המעשה

3) מה הטענה של הל"ה שהיא צ"כ פיה הוא יכול לדחות את הצרכי?

ג. נתבונן בפסיקה של רב שאמר שהאחים שחלקו נשאר בגדר יורשים. נעיין בדברי הרשב"ם ב"ב קז ע"א ד"ה יורשין הוו":

רשב"ם בבא בתרא דף קז עמוד א
יורשין הוו - תורת יורשין יש עליהם לפרוע בין כולן חובת אביהן דמשום חלוקה לא איסתלק מקרקעי דידהו מבעל חוב דאבוהון, דסבירא ליה לרב יש ברירה: הוברר הדבר שזכה כל אחד בחלק הראוי לו, ונמצא דלא לקחו זה מזה כלום. והוא הדין לענין חזרה ביובל דאיכא למאן דאמר האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל, לרב אין מחזירין. וכיון דיורשין הוו הלכך מחצית חלקו יחזיר לו.

4) למה לפי רב האח השני חייב להחזיר חצי לאח הראשון?

5) האם לדעתך הרשב"ם היה צריך להזכיר את טענת "פורע את חובו של מדעתו" לטובת האח השני?

ד. ננסה להבין את העיקרון העומד בבסיס דברי הרשב"ם, ונעיין בדברי בכורי ראובן על ב"ק ט ע"א (עמ' קיח) ד"ה "ונראה":

בכורי ראובן בבא קמא ט ע"א עמ' קיח
ונראה הכוונה "דמשום חלוקה לא איסתלק מקרקעי דידהו מב"ח דאבוהון", דפשיטא דלא איסתלק, אלא ר"ל דלא איסתלק מדידי והוא עדיין חייב לפרוע מהן, אפילו מחלק אחיו. ורצה לומר דהחלוקה אינה מסלקת את זה שהוא חייב לפרוע חובת אביהם מכל הנכסים ופש אחר חלוקה דעדיין חייב לפרוע מכל הנכסים אפילו מחלק אחיו, דהחלוקה לא הפקיעה הך דינא דחיללא ע"י ירושה דברא כרעא דאבוה (כלומה הן היורש הוא כהמשך האבא) ויש לו כעין שעבוד הגוף לפרוע החוב... ולפני החלוקה היה דינא דהוא חייב לפרוע כל החוב מכל הנכסים וזה לא נשתנה בהחלוקה, דהחלוקה אמנם חילקה הנכסים חצי לאחיו, אבל הדין לפרוע מהם אפילו מחלק אחיו זה לא נסתלק, דמה דרמיא עליו למעבד בהירושה לא מסתלק מיניי כיון דאחיו ג"כ זכה מדין ירושה וכך דין הירושה. וזוהי כוונת הרשב"ם דלא איסתלק מקרקעי דידהו משום חלוקה, דבחלוקה לא נעקר דינו לפרוע אפילו ממה שהגיע לאחיו. והוא חייב לפרוע אפילו ממה שביד אחיו, וחשיבי הנכסים כשלו עדיין לענין פרעון.

6) למה לפי דברי אלו מובן למה האח לא יכול לטעון את טענת "פורע חובו של מדעתו"?

עמותת תורה אחרי צבא

לשילוב תורה בחיי המעשה

ה. עכשיו נראה את התייחסותו המפורשת לדין פורע חוב של חברו, שם בכורי ראובן בד"ה "וממילא":

בכורי ראובן שם

וממילא, כיון דעליו עדיין לפרוע ופרע אחיו לדידי ולאחיו, הוי זה כפורע חובו מדעת אחיו כיון דרמיא הפרעון על תרווייהו, ועשה אחד הפרעון לו ולאחיו. ונעשה הפרעון לחובתו של אחיו ג"כ זה אית ליה דינא כפורע מדעתו. מה דנעשה לחובתו ג"כ דזה גופא דנעשה הפרעון גם לחובת אחיו הוי כפורע מדעת אחיו וחיוב ע"ז. (ולא דמי לאחד שפורע חוב חבירו סתם שלא מדעתו, דבמה איקרי זה מעשה פרעון כלל? ולחובתו של חבירו, הא אין לו דין לפרוע ואין זה פרעון! אלא מבריה ארי מן הפרעון. אבל זה פורע הוא, מצד דידי ועושה לו ולאחיו לחובת שניהם מה שמוטל על שניהם הוי זה כפורע מדעת חבירו).

ד) הסבר כמה שונה דין האחיות חלקו מדין פורע חובו fe
חברו fe מדעתו?

כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ... זוכה לבינה כיששכר, דכתיב: "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל".

תשובות

- (1) משום שצריך לקחת שני חלקים מן הבכור, משמע שבעל חוב אינו יכול לגבות מאיפה שירצה.
- (2) אין הלוח חייב כלום למי שפרע את חובו שלא מדעתו.
- (3) הלוח יכול לטעון שהוא היה מצליח לשכנע את המלוה לא לדרוש את החוב.
- (4) כי יש להם אחריות משותפת כי שניהם נקראים עדיין יורשים לאחר החלוקה.
- (5) לכאורה למרות ששניהם חייבים לפרוע, מכל מקום הטענה שהוא יכל לשכנע את המלוה הנה בתוקף גם כאן.
- (6) גם לאחר החלוקה, לכל אח נשארת זיקת אחריות גם בקרקע שניתנה לאחיו, מעין חובת הגוף על קרקעות אחיו, וממילא כאשר נגבה החוב מקרקע של אחיו, הוא צריך להחזיר לו את חלקו ואין לו טענת "פורע שלא מדעתו".
- (7) באחים יש לכל אחד חובה גמורה לפרוע חוב גם על ידי החלק של אחיו, ולכן הפרעון נקרא מדעתו, למרות שהוא לא ביקש או לא ידע. אבל בחוב רגיל אין לאדם השני חוב מול המלוה, וא"כ התשלום שלו אינו בגדר פרעון.